

YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI

ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК

REVIEW OF LAW SCIENCES

huquqiy ilmiy-amaliy jurnal

правовой научно-практический журнал

legal scientific-practical journal

2025-yil 2-son

VOLUME 9 / ISSUE 2 / 2025

DOI: 10.51788/TSUL.ROLS.2025.9.2.

ISSN 2181-919X

E-ISSN 2181-1148

DOI: 10.51788/TSUL.ROLS

Crossref

Content
Registration

MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

"Yuridik fanlar axborotnomasi – Вестник юридических наук – Review of law sciences" huquqiy ilmiy-amaliy jurnali O'zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda 0931-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatidan o'tkazilgan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro'yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko'paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo'yicha mas'ul:

O. Choriyev

Muharrirlar:

Y. Yarmolik, Y. Mahmudov,
E. Mustafayev, K. Abduvaliyeva,
F. Muhammadiyeva, M. Sharifova,
Sh. Beknazarova

Musahhih:

S. Rasulova

Texnik muharrir:

U. Sapayev

Dizayner:

D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahar,
Sayilgoh ko'chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1385.

Nashriyot litsenziyasi

№ 174625, 29.11.2023-y.

Jurnal 2025-yil 26-iyunda bosmaxonaga topshirildi.
Qog'oz bichimi: A4.
Shartli bosma tabog'i: 5
Adadi: 100. Buyurtma: № 116.

Bosmaxona litsenziyasi

29.11.2023 № 174626

TDYU bosmaxonasida chop etildi.

Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko'chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

BOSH MUHARRIR

I. Rustambekov – Toshkent davlat yuridik universiteti rektori v.v.b., yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI

B. Xodjayev – Toshkent davlat yuridik universiteti ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

MAS'UL MUHARRIR

O. Choriyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Tahririy-nashriyot bo'limi boshlig'i

TAHRIR HAY'ATI A'ZOLARI

A. Saidov – Inson huquqlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Milliy markazining direktori, yuridik fanlar doktori, professor (Toshkent, O'zbekiston)

E. Juchniewicz – Gdansk universiteti professori, huquq doktori (Gdansk, Polsha)

A. Younas – yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (Pekin, Xitoy)

O. Okyulov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O'zbekiston)

J. Nematov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori v.b., yuridik fanlar doktori (Toshkent, O'zbekiston)

Sh. Asadov – O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O'zbekiston)

M. Aminjonova – O'zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi dotsenti, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O'zbekiston)

M. Rahimov – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (Toshkent, O'zbekiston)

O. Narzullayev – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O'zbekiston)

B. Murodov – O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O'zbekiston)

A. Muxamedjanov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O'zbekiston)

N. Niyazova – Toshkent davlat yuridik universiteti professori v.b., pedagogika fanlari nomzodi (Toshkent, O'zbekiston)

**УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ**

Правовой научно-практический журнал «Вестник юридических наук – Yuridik fanlar axborotnomasi – Review of Law Sciences» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 0931.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:
О. Чориев

Редакторы:

Е. Ярмолик, Й. Махмудов,
Э. Мустафаев, К. Абдувалиева,
Ф. Мухаммадиева, М. Шарифова,
Ш. Бекназарова

Корректор:

С. Расулова

Технический редактор:

У. Сапаев

Дизайнер:

Д. Ражапов

Адрес редакции:

100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1385.

Издательская лицензия

от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию
26.06.2025.

Формат бумаги: А4.
Усл. п. л. 5. Тираж: 100 экз.
Номер заказа: 116.

Лицензия типографии

от 29.11.2023. № 174626

Отпечатано в типографии
Ташкентского государственного
юридического университета.
100047, г. Ташкент, ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

И. Рустамбеков – доктор юридических наук, профессор, врио ректора Ташкентского государственного юридического университета

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

В. Ходжаев – доктор юридических наук, профессор, проректор по научной работе и инновациям Ташкентского государственного юридического университета

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

О. Чориев – начальник редакционно-издательского отдела Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

А. Саидов – доктор юридических наук, профессор, директор Национального центра по правам человека Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

Э. Юхневич – доктор права, профессор Гданьского университета (Гданьск, Польша)

А. Юнас – доктор философии по юридическим наукам (Пекин, Китай)

О. Окюлов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Ж. Нематов – доктор юридических наук, и. о. профессора Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Ш. Асадов – доктор юридических наук, профессор Академии государственного управления при Президенте Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

М. Аминжонова – доктор юридических наук, доцент Правоохранительной академии Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

М. Рахимов – доктор философии по юридическим наукам, доцент Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

О. Нарзуллаев – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

В. Муродов – доктор юридических наук, профессор Академии МВД Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

А. Мухамеджанов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Н. Ниязова – кандидат педагогических наук, и. о. профессора Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

**FOUNDER: TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF LAW**

“Yuridik fanlar axborotnomasi – Вестник юридических наук – Review of law sciences” legal scientific-practical journal was registered by Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020, with certificate number 0931.

The journal is included in the list of journals of the Higher Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan. Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of materials of the journal are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:

O. Choriev

Editors:

Y. Yarmolik, Y. Makhmudov,
E. Mustafae, K. Abduvalieva,
F. Mukhammadieva, M. Sharifova,
Sh. Beknazarova

Proofreader:

S. Rasulova

Technical editor:

U. Sapaev

Designer:

D. Rajapov

Publishing department address:

100047. Tashkent city,
Sayilgokh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Subscription index: 1385.

Publishing license

№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 26.06.2025.

Paper size: A4.

Cond.p.f: 5.

Units: 100. Order: № 116.

Printing house license

№ 174626, 29.11.2023.

Published in the Printing house of
Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city, Sayilgokh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITOR-IN-CHIEF

I. Rustambekov – Acting Rector of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR

B. Xodjaev – Deputy Rector for Scientific Affairs and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

EXECUTIVE EDITOR

O. Choriev – Head of the Publishing Department of Tashkent State University of Law

MEMBERS OF EDITORIAL BOARD

A. Saidov – Director of the National Centre for Human Rights of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor (Tashkent, Uzbekistan)

E. Juchniewicz – Professor of the University of Gdansk, Doctor of Law (Gdansk, Poland)

A. Younas – Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Beijing, China)

O. Okyulov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

J. Nematov – Acting Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

Sh. Asadov – Professor of the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Aminjonova – Associate Professor of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Rakhimov – Associate Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Tashkent, Uzbekistan)

O. Narzullaev – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

B. Murodov – Professor of the Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

A. Muxamedjanov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

N. Niyazova – Acting Professor of Tashkent State University of Law, Candidate of Pedagogical Sciences (Tashkent, Uzbekistan)

MUNDARIJA

12.00.01 – DAVLAT VA HUQUQ NAZARIYASI VA TARIXI. HUQUQIY TA'LIMOTLAR TARIXI

- 8 **MUXITDINOVA FIRYUZA ABDURASHIDOVNA**
Yangi O'zbekistonda huquqiy madaniyatni shakllantirishning zamonaviy yondashuvlari

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

- 23 **RAXIMOV DILMURODJON G'ULOMJON O'G'LI**
Davlat xizmati instituti: tushunchasi, mohiyati va shakllanishi
- 35 **XOLIQOV SARVAR MINGISHOVICH**
Qurolli kuchlar harbiy xizmatchilarini uy-joy bilan ta'minlashning dolzarb masalalari: O'zbekiston va xalqaro tajriba
- 41 **USMONOV OTABEK ODILBEK O'G'LI**
Jamoatchilik nazoratini tashkiliy jihatdan raqamlashtirish va uning oldida turgan dolzarb muammolar
- 57 **ISMAILOV BEKJON SALIHOVICH**
Nogironligi bo'lgan shaxslar huquqiy maqomi konsepsiyasi: huquqiy tahlili
- 65 **TULYAKOV ELDOR**
Korrupsiyaga qarshi kurashishda tahlil markazlarining roli: siyosatni tahlil qilishdan nazoratgacha

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

- 73 **RUZINAZAROV SHUXRAT NURALIYEVICH**
Elektron tijorat va logistika: huquqiy ta'minot masalalari
- 86 **NARZIYEV OTABEK SA'DIYEVICH, NABIRAYEVA ZARNIGOR AKMALOVNA**
Xitoyda sun'iy intellekt va robot-maslahatchilar: tartibga solish xususiyatlari hamda o'ziga xos jihatlari
- 97 **MAHMUDXODJAYEVA UMIDA MUMINOVNA**
Voyaga yetmaganga yetkazilgan zarar uchun javobgarlikning fuqarolik huquqiy masalalari
- 109 **INOYATOV NODIRBEK HAYITBOY O'G'LI**
"Vital" va "Sophiya" robotlari – raqamli davrda yangi huquq subyektlari sifatida

12.00.04 – FUQAROLIK PROTSESSUAL HUQUQI. IQTISODIY PROTSESSUAL HUQUQI. HAKAMLIK JARAYONI VA MEDIATSIYA

- 117 **ABDUSAMADOV DILMUROD FARXOD O'G'LI**
Iqtisodiy sud ishlarini yuritish prinsiplari: odil sudlovning faqat sud tomonidan amalga oshirilishi

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA SUD EKSPERTIZASI

- 127 **IBADOVA ANJELIKA ISMATULLOYEVNA**
Tan jarohatlari yetkazish jinoyatlarini tergov qilishda maxsus bilimlardan foydalanishning ahamiyati

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

- 137 **GAFUROVA NOZIMAXON EL DAROVNA, RAYIMOVA MUNISA NOZIM QIZI**
Sog'liqqa bo'lgan huquqning tamaki chekishga qarshi kurashishdagi roli: O'zbekiston va Avstraliyaning qiyosiy tajribasi

12.00.14 – HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASI. JAMOAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH. PROBATSIYA FAOLIYATI

- 148 **XO'JAMBERDIYEV FARRUX KOMILOVICH, ABDUSAMATOVA ZARINA HASAN QIZI**
Fransuz jandarmeriya modeli jamoat xavfsizligi tizimining etaloni sifatida

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.01 – ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА. ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ

8 **МУХИТДИНОВА ФИРЮЗА АБДУРАШИДОВНА**

Современные подходы к формированию правовой культуры в Новом Узбекистане

12.00.02 – КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО. АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО.
ФИНАНСОВОЕ И ТАМОЖЕННОЕ ПРАВО

23 **РАХИМОВ ДИЛМУРОДЖОН ГУЛОМЖОН УГЛИ**

Институт государственной службы: понятие, сущность и формирование

35 **ХОЛИКОВ САРВАР МИНГИШОВИЧ**

Актуальные вопросы обеспечения жильём военнослужащих Вооружённых Сил: опыт Узбекистана и зарубежных стран

41 **УСМАНОВ ОТАБЕК ОДИЛБЕК УГЛИ**

Организационная цифровизация общественного контроля и её актуальные проблемы

57 **ИСМАИЛОВ БЕКЖОН САЛИХОВИЧ**

Концепция правового статуса лиц с инвалидностью: правовой анализ

65 **ТУЛЯКОВ ЭЛЬДОР**

Роль экспертно-аналитических центров в борьбе с коррупцией: от анализа политики до контроля

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО. СЕМЕЙНОЕ ПРАВО.
МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

73 **РУЗИНАЗАРОВ ШУХРАТ НУРАЛИЕВИЧ**

Электронная коммерция и логистика: вопросы правового обеспечения

87 **НАРЗИЕВ ОТАБЕК САЪДИЕВИЧ, НАБИРАЕВА ЗАРНИГОР АКМАЛОВНА**

Искусственный интеллект и роботы-консультанты в Китае: характеристика и особенности регулирования

97 **МАХМУДХОДЖАЕВА УМИДА МУМИНОВНА**

Гражданско-правовые вопросы ответственности за вред, причинённый несовершеннолетнему

109 **ИНОЯТОВ НОДИРБЕК ХАЙТБОЙ УГЛИ**

Роботы Vital и Sophia как новые субъекты права в цифровую эпоху

12.00.04 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО. ЭКОНОМИЧЕСКОЕ
ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО. АРБИТРАЖ И МЕДИАЦИЯ

117 **АБДУСАМАДОВ ДИЛМУРОД ФАРХОД УГЛИ**

Принципы ведения экономических судебных дел: осуществление правосудия исключительно судом

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА. ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКОЕ
ПРАВО. СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

127 **ИБАДОВА АНЖЕЛИКА ИСМАТУЛЛОЕВНА**

Значение использования специальных знаний при расследовании преступлений, связанных с причинением телесных повреждений

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

137 **ГАФУРОВА НОЗИМАХОН ЭЛЬДАРОВНА, РАЙИМОВА МУНИСА НОЗИМ КИЗИ**

Роль права на здоровье в борьбе против табакокурения: сравнительный анализ опыта Узбекистана и Австралии

12.00.14 – ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ ПРЕСТУПНОСТИ. ОБЕСПЕЧЕНИЕ ОБЩЕСТВЕННОЙ
БЕЗОПАСНОСТИ. ПРОБАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

148 **ХУЖАМБЕРДИЕВ ФАРРУХ КОМИЛОВИЧ, АБДУСАМАТОВА ЗАРИНА ХАСАН КИЗИ**

Французская модель жандармерии как эталон системы общественной безопасности

CONTENTS

12.00.01 – THEORY AND HISTORY OF STATE AND LAW. HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

- 8 **MUKHITDINOVA FIRYUZA ABDURASHIDOVNA**
Modern approaches to the formation of legal culture in New Uzbekistan

12.00.02 – CONSTITUTIONAL LAW. ADMINISTRATIVE LAW. FINANCIAL AND CUSTOMS LAW

- 23 **RAKHIMOV DILMURDJON GULOMJON UGLI**
Public service institution: concept, essence and formation
- 35 **KHOLIKOV SARVAR MINGISHOVICH**
Current issues of providing housing for armed forces personnel: Uzbekistan and international experience
- 41 **USMANOV OTABEK ODILBEK UGLI**
Digitalization of the organizational aspects of public oversight and the pressing challenges it faces
- 57 **ISMAILOV BEKJON SALIHOVICH**
The concept of the legal status of persons with disabilities: legal analysis
- 65 **TULYAKOV ELDOR**
The role of think tanks in combating corruption: from policy analysis to oversight

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

- 73 **RUZINAZAROV SHUKHRAT NURALIYEVICH**
E-commerce and logistics: legal support issues
- 86 **NARZIEV OTABEK SA'DIEVICH, NABIRAYEVA ZARNIGOR AKMALOVNA**
Artificial intelligence and robo-advisors in China: characteristics and features of regulation
- 97 **MAHMUDKHODJAEVA UMIDA MUMINOVNA**
Civil law issues of liability for damage caused to a minor
- 109 **INOYATOV NODIRBEK HAYITBOY UGLI**
Vital and Sophia robots as new legal subjects in the digital age

12.00.04 – CIVIL PROCEDURAL LAW. ECONOMIC PROCEDURAL LAW. ARBITRATION PROCESS AND MEDIATION

- 117 **ABDUSAMADOV DILMUROD FARKHOD UGLI**
Principles of conducting economic court cases: justice is administered solely by the court

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND FORENSIC EXPERTISE

- 127 **IBADOVA ANGELIKA ISMATULLOYEVNA**
Importance of using special knowledge in investigating crimes involving bodily injuries

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

- 137 **GAFUROVA NOZIMAKHON ELDAROVNA, RAYIMOVA MUNISA NOZIM KIZI**
The role of the right to health in the fight against tobacco smoking: comparative analysis of the experience of Uzbekistan and Australia

12.00.14 – CRIME PREVENTION. ENSURING PUBLIC SAFETY. PROBATION ACTIVITY

- 148 **KHUJAMBERDIEV FARRUKH KOMILOVICH, ABDUSAMATOVA ZARINA KHASAN KIZI**
The french model of gendarmerie as a standard of public security system

Kelib tushgan / Получено / Received: 01.05.2025
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 13.06.2025
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 26.06.2025

DOI: 10.51788/tsul.rols.2025.9.2./VNIU9482

UDC: 347.1(045)(575.1)

VOYAGA YETMAGANGA YETKAZILGAN ZARAR UCHUN JAVOBGARLIKNING FUQAROLIK-HUQUQIY MASALALARI

Mahmudxodjayeva Umida Muminovna,
Toshkent davlat yuridik universiteti
Fuqarolik huquqi kafedrasida dotsenti,
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD)
ORCID: 0000-0002-5726-415X
e-mail: musanifa-88@mail.ru

Annotatsiya. Maqolada voyaga yetmagan shaxslarning sog'lig'iga yetkazilgan zarar uchun javobgarlikning fuqarolik huquqiy jihatlari o'rganildi. Xususan, javobgarlikni belgilashda voyaga yetmagan shaxsning yoshi, aqliy rivojlanishi, muomalaga layoqatlilik darajasi, shuningdek, ular uchun javobgar bo'lgan shaxslar (ota-ona, vasiy, homiy, farzandlikka oluvchilar va boshqalar)ning mas'uliyatini aniqlash masalalari ko'rib chiqildi. Fuqarolik huquqida voyaga yetmagan shaxslarga yetkazilgan zarar uchun kim, qay holatlarda va qanday tartibda javobgar bo'lishi aniq belgilangan bo'lsa-da, amaliyotda qator murakkab masalalar yuzaga kelayotgani mavzuning dolzarbligini belgilaydi. Ushbu holatlarni nazariy va amaliy tahlil etish jarayonida qiyosiy tahlil, nazariy modellashtirish, induksiya va umumlashtirish usullari qo'llandi. Shaxsning o'z xatti-harakatlari natijasida yetkazilgan zarar uchun javobgarlik layoqatini aniqlashda muomala layoqati katta ahamiyatga ega. Chunki muomala layoqatining elementlaridan biri – delikt layoqati shartnomadan tashqari zarar uchun javobgarlik layoqatidir. Muallif javobgarlikni belgilashda voyaga yetmagan shaxsning yoshi, aqliy rivojlanishi, muomalaga layoqatlilik darajasi, shuningdek, ular uchun javobgar bo'lgan shaxslar (ota-ona, vasiy, homiy, farzandlikka oluvchilar va boshqalar)ning mas'uliyatini aniqlashni fuqarolik huquqi nuqtayi nazaridan tahlil qiladi. Xulosada voyaga yetmaganlarning sog'lig'iga yetishi mumkin bo'lgan zararlarning qonunchilikda ko'rsatilmagan turlari ham amaliyotda vujudga kelib ulgurganini ta'kidlab, milliy qonunchilikni takomillashtirishga oid taklif va xulosalarini ilgari suradi.

Kalit so'zlar: voyaga yetmagan bola, delikt majburiyat, g'ayriqonuniy xatti-harakat, sababiy bog'lanish, aybning mavjudligi, zarar uchun javobgarlik, moddiy zarar, mulkiy zarar, kompensatsiya

ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВЫЕ ВОПРОСЫ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ВРЕД, ПРИЧИНЁННЫЙ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНЕМУ

Махмудходжаева Умида Муминовна,
доктор философии по юридическим наукам (PhD),
доцент кафедры «Гражданское право»
Ташкентского государственного юридического университета

Аннотация. В статье исследованы гражданско-правовые аспекты ответственности за вред, причинённый здоровью несовершеннолетнего. В частности, рассмотрены

вопросы установления ответственности с учётом возраста, умственного развития, дееспособности несовершеннолетнего, а также ответственности лиц, обязанных за него отвечать (родителей, опекунов, попечителей, усыновителей и др.). Несмотря на то, что в гражданском праве чётко закреплены положения о том, кто, в каких случаях и в каком порядке несёт ответственность за вред, причинённый несовершеннолетнему, на практике возникают сложные и неоднозначные ситуации, что и определяет актуальность темы. В процессе теоретического и практического анализа применялись сравнительный метод, теоретическое моделирование, индукция и обобщение. Особое внимание уделяется установлению деликтоспособности как элемента дееспособности, играющей ключевую роль при определении способности лица нести ответственность за причинённый своими действиями вред. Автор с точки зрения гражданского права анализирует критерии установления ответственности, включая возраст, уровень умственного развития, степень дееспособности несовершеннолетнего и степень ответственности лиц, отвечающих за него. В заключении подчёркивается, что в практике уже возникают виды вреда, не предусмотренные законодательством, и предлагаются рекомендации по совершенствованию национального законодательства.

Ключевые слова: несовершеннолетний, деликтное обязательство, противоправное действие, причинно-следственная связь, наличие вины, ответственность за вред, материальный ущерб, имущественный вред, компенсация

CIVIL LAW ISSUES OF LIABILITY FOR DAMAGE CAUSED TO A MINOR

Mahmudkhodjaeva Umida Muminovna,

Associate Professor of the Department of Civil Law,
Tashkent State University of Law,
Doctor of Philosophy (PhD) in Law

Abstract. The article examines the civil law aspects of liability for harm caused to the health of minors. In particular, the issues of determining the age, mental development, and degree of legal capacity of a minor, as well as the responsibility of persons responsible for them (parents, guardians, trustees, adoptive parents, etc.), were considered. Although civil law clearly defines who is liable for harm caused to minors, in what cases, and in what order, a number of complex issues arise in practice, which underscores the relevance of the topic. In the process of theoretical and practical analysis of these cases, methods of comparative analysis, theoretical modeling, induction, and generalization were used. Legal capacity plays a significant role in determining a person's capacity to be liable for damages caused by their actions. Because one of the elements of legal capacity—delictual capacity—is the ability to be liable for non-contractual losses. The author analyzes, from the perspective of civil law, the determination of the age, mental development, and degree of legal capacity of a minor, as well as the responsibility of the persons responsible for them (parents, guardians, trustees, adoptive parents, etc.). In the conclusion, it is noted that in practice there have been cases of harm to the health of minors not specified in the legislation, and it is proposed to improve national legislation.

Keywords: minor, delictual obligation, unlawful act, cause-and-effect relationship, presence of guilt, liability for harm, material damage, property damage, compensation

Kirish

Fuqarolik huquqining voyaga yetmagan subyektlari zarar yetkazish natijasida kelib chiqadigan majburiyatlarning ishtirokchisi sifatida zarar yetkazuvchi – huquqqa xilof

harakatning subyekti, shuningdek, hayoti, sog'lig'i yoki mol-mulkiga zarar yetkazilgan jabrlanuvchi bo'lishi mumkin. Qanday bo'lmasin, bunday ishtirok etishning tabiati voyaga yetmaganning muomala layoqati

darajasi bilan belgilanadi. Muomala layoqati shaxsning o'z xatti-harakatlari natijasida yetkazilgan zarar uchun javobgarlik layoqatini aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Chunki muomala layoqatining elementlaridan biri – delikt layoqati shartnomadan tashqari zarar uchun javobgarlik layoqatidir. Kichik yoshdagi bolalar tomonidan yetkazilgan zarar uchun javobgarlikning belgilangan huquqiy rejimi shuni ko'rsatadiki, voyaga yetmaganing qonuniy vakillari, garchi ular voyaga yetmaganing harakatlari bilan bevosita yetkazilgan zarar uchun javobgar bo'lsalar ham, lekin mohiyatan bunday javobgarlik qonuniy vakillarning o'z harakatlari uchun, ya'ni bolani noto'g'ri tarbiyalashda aybdor bo'lsa, uning ustidan nazorat qilish va nazoratni amalga oshirmaslik oqibatida vujudga keladi. Fuqarolik kodeksining 993-moddasiga binoan qonuniy vakillarning kichik yoshdagi bola tomonidan yetkazilgan zararni to'lash majburiyati kichik yoshdagi bola voyaga yetishi yoki u zararni to'lash uchun yetarlicha mol-mulk olishi munosabati bilan bekor bo'lmaydi. Shu boisdan kichik yoshdagi bola tomonidan yetkazilgan zarar bilan bog'liq huquqiy munosabatlarda murakkab sababiy oqibat vujudga keladi.

Maqolada javobgarlikni belgilashda voyaga yetmagan shaxsning yoshi, aqliy rivojlaniishi, muomalaga layoqatlilik darajasi, shuningdek, ular uchun javobgar bo'lgan shaxslar (ota-ona, vasiy, homiy, farzandlikka oluvchilar va boshqalar)ning mas'uliyatini aniqlash bo'yicha fuqarolik huquqi nuqtayi nazaridan chuqur tahlil o'tkaziladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi – fuqarolik huquqida voyaga yetmaganlarga (bolalarga) yetkazilgan moddiy va ma'naviy zarar uchun javobgarlikning huquqiy asoslarini tahlil qilish, ushbu sohada amaliyotda uchraydigan muammolarni aniqlash va ularni hal etish yuzasidan huquqiy takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Fuqarolik huquqida voyaga yetmagan shaxslarga yetkazilgan zarar uchun kim, qay holatlarda va qanday tartibda javobgar

bo'lishi aniq belgilangan bo'lsa-da, amaliyotda qator murakkab masalalar yuzaga keladi. Jumladan:

1. *Javobgarlik subyektlarini aniqlashdagi muammolar* – bolaga zarar yetkazilgan holatda aybdor shaxsning yoki muassasaning javobgarligini belgilash murakkab kechadi (masalan, maktabdagi jarohatlar, bolalar bog'chasida kuzatuvsiz qoldirish oqibatida kelib chiqqan zararlar).

2. *Zarar yetkazuvchi voyaga yetmagan bo'lgan holda javobgarlik masalasi* – O'zbekiston Fuqarolik kodeksida 14 yoshgacha va 14–18 yoshdagi voyaga yetmaganlar uchun turlicha javobgarlik belgilangan, lekin real hayotda ularning aybi va moddiy imkoniyatlari sababli zarar qoplanishi muammoli bo'lib qolmoqda.

3. *Zararni qoplash manbalari masalasi* – bolaga yetkazilgan zararni kim qoplaydi: shaxsiy aybdor shaxsmi, uni tarbiyalayotgan ota-onami, muassasami yoki davlatmi? Bu muammo ijtimoiy jihatdan ham muhimdir.

4. *Ma'naviy zararni baholash muammolari* – bolaga yetkazilgan ruhiy azob va stress uchun ma'naviy zararni aniqlash va uning qiymatini belgilash fuqarolik ishlari bo'yicha sud amaliyotida yetarlicha yondashuv talab etadi.

5. *Qonun hujjatlaridagi tartib va amaliy tajribadagi nomutanosiblik* – Fuqarolik kodeksi va boshqa qonunlarda belgilangan normalarning sud amaliyotida turlicha talqin qilinishi, bir xil holatda har xil qarorlar qabul qilinishi hozirgi huquqiy tizimda yechim kuyayotgan muammolardan biridir.

Material va metodlar

Fuqarolik huquqining voyaga yetmagan subyektlari zarar yetkazish natijasida kelib chiqadigan majburiyatlar ishtirokchisi bo'lgan holatni nazariy va amaliy tahlil etish jaryonida qiyosiy tahlil, nazariy modellash-tirish, induksiya va umumlashtirish usullari qo'llandi. Milliy qonunchilik normalari xalqaro va xorijiy davlatlar qonunchiligi (Kanada, Xitoy, Germaniya, AQSh, Yaponiya, Gollandi-

ya) bilan qiyosiy o'rganildi, ular o'rtasidagi umumiylik va farqlar aniqlandi. Bunda ayrim xorijiy mamlakatlarda (Kanada, Xitoy va Gollandiya) qo'llanayotgan huquqiy mexanizmlarning samaradorligi baholanib, milliy qonunchilikka implementatsiya qilish imkoniyatlari bo'yicha takliflar ishlab chiqildi. Shuningdek, ilmiy adabiyotlar (N.S. Malein, M.M. Agarkov, G.M. Sverdlov, A.Y. Tarasova, K.M. Veiler, K. Katton kabi sivilist va huquqshunoslarning ilmiy asarlari) hamda amaliyotdagi huquqiy pretsedentlar asosida voyaga yetmagan shaxslarning fuqarolik huquqiy javobgarligiga oid nazariy yondashuvlar tizimli ravishda tahlil qilindi.

Tadqiqot natijalari

Tahlil natijasidan quyidagilarni ko'rsatish mumkin:

birinchidan, voyaga yetmaganlarning zarar yetkazish natijasida kelib chiqadigan (delikt) majburiyatlarda ishtirok etishi, ota-ona va bolalar o'rtasidagi munosabatlarni fuqarolik, oilaviy-huquqiy tartibga solish borasidagi doktrinal muammolar ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tadqiq etildi;

ikkinchidan, voyaga yetmaganlarning delikt layoqati tasniflarga ajratish (delikt layoqatiga ega bo'lmagan voyaga yetmaganlar – o'n to'rt yoshgacha bo'lgan bolalar, fuqarolik qonunchiligi doirasida qisman delikt layoqatiga ega bo'lgan voyaga yetmaganlar – o'n to'rt yoshdan o'n sakkiz yoshgacha bo'lgan voyaga yetmaganlar, to'liq delikt layoqatiga ega bo'lgan voyaga yetmaganlar – emansipatsiya holati qo'llanganda yoki qonun doirasida o'n sakkiz yoshga yetmasdan to'liq muomala layoqatiga ega bo'lganlar) orqali tahlil etildi;

uchinchidan, voyaga yetmaganlarning sog'lig'iga yetishi mumkin bo'lgan zararlarning qonunchilikda ko'rsatilmagan turlari Yaponiya va Kanada fuqarolik-huquqiy tajribasini tahlil etish asnosida o'rganilib, tug'ilmagan bolaning hayotiga yetkazilgan zarar, sport musobaqalarida yetkazilgan zarar kabi tushunchalarni milliy qonunchilikka tatbiq etish masalasi asoslab berildi.

Tadqiqot natijalari tahlili

Voyaga yetmaganlarga yetkazilgan zarar masalasini sivilist olimlar tomonidan tahlil etish jarayonida e'tiborli jihat ko'zga tashlanadi. Jumladan, N.S. Maleinning fikricha, agar voyaga yetmagan shaxsga tegishli nazoratni amalga oshirishi shart bo'lgan shaxslar tomonidan tegishli nazoratning amalga oshirilmaganligi voyaga yetmaganga zarar yetkazilishining sababi yoki sabablaridan biri (uchinchi shaxsning qonunga xilof harakatlari bilan birga) bo'lsa, ushbu uchinchi shaxs (sababchi) voyaga yetmaganga yetkazilgan zararni qoplash majburiyatidan to'liq yoki qisman ozod qilinishi kerak [1, 13–19-b.].

M.M. Agarkov esa zarar yetkazuvchi va voyaga yetmagan jabrlanuvchi ota-onasining birgalikdagi javobgarligini belgilashni taklif qiladi. Olimning so'zlariga ko'ra, bolalarga yetkazilgan zararni belgilashda zarar yetkazuvchini to'liq javobgarlikka tortish uchun hech qanday sabab yo'q, chunki zarar zarar yetkazuvchining aybi va ota-ona (ular o'rnini bosuvchi shaxslar)ning aybi bilan yuzaga keladi [2, 79–84-b.].

G.M. Sverdlov M.M. Agarkovning zarar yetkazuvchi va bolani nazorat qilishga majbur bo'lgan shaxsning birgalikdagi javobgarligi haqidagi nuqtayi nazariga qo'shiladi. Biroq u voyaga yetmagan bolaning ota-onasiga birgalikdagi javobgarlik qoidasini kengaytirmaydi. Uning fikricha, ota-onalarning farzandlarini nazorat qilish majburiyati va uni buzganlik uchun javobgarlik fuqarolik qonunchiligi bilan emas, balki oila huquqi bilan tartibga solinadi. Farzandlar ota-onalarning ularning tarbiyasi bilan bog'liq majburiyatlarini bajarishlariga bog'liq xatti-harakatlari uchun moddiy javobgar bo'lmaydi, xuddi ota-onalar o'z farzandlari oldida ushbu majburiyatlarni to'g'ri bajarmagani uchun moddiy javobgar bo'lmagani kabi [3, 122–126-b.]. Muallifning so'zlariga ko'ra, nazoratni amalga oshirishga majbur bo'lgan va bir vaqtning o'zida shikastlangan bolaning ota-onasi za-

rar yetkazuvchi bilan birgalikda javobgar bo'lishi mumkin emas.

N.S. Maleinning ta'kidlashicha, uchinchi shaxslarning bolalar nazoratsizligi natijasida yetkazilgan zarar uchun cheklangan javobgarligi aybdorlik uchun javobgarlikning umumiy prinsipiga asoslanadi. To'liq javobgarlikni huquqbuzarlarga yuklash aralash javobgarlik qoidasiga ziddir. Bunday hollarda javobgarlik aybga emas, balki sabab-oqibat tamoyiliga ko'ra yuklanadi. Olim bu holatda bolalarni nazorat qilishga majbur bo'lgan shaxslarning aybini hisobga olish va zarar yetkazuvchining javobgarligini kamaytirish zarur, degan xulosaga keladi. N.S. Maleinning fikricha, bu yondashuv voyaga yetmaganlarning manfaatlarini buzmaydi, chunki yosh bola ota-onasiga qaram bo'lib, uni qo'llab-quvvatlash shart. Voyaga yetmagan bola bilan baxtsiz hodisa yuz bergan bo'lsa, moddiy zarar davolanish, bolani parvarish qilish, qo'shimcha oziq-ovqat va boshqa shunga o'xshash xarajatlar uchun qo'shimcha mablag'lar bilan ifodalanadi. Bu xarajatlar, tabiiyki, bolaga emas, balki butunlay ota-onaga tushadi. Shunday qilib, voyaga yetmagan bolaning sog'lig'iga zarar yetkazish natijasida kelib chiqadigan mulkiy zarar uning ota-onasi tomonida bo'ladi. N.S. Malein ma'lum bir davrgacha fuqarolik-huquqiy ma'noda jabrlanganlar bola emas, balki uning ota-onasi bo'ladi, degan xulosaga keladi [1, 126–128-b; 4].

Jumladan, A.Y. Tarasova tahliliga ko'ra ota-onalar yoki ularning o'rnini bosuvchi shaxslarning ota-onalik majburiyatini suiiste'mol qilishi natijasida bolaning sog'lig'i yoki hayotiga zarar yetishiga sabab fuqarolik qonunchiligida maxsus norma mavjud emasligidir. Uning fikricha, Fuqarolik kodeksida ota-onalarning va ularning o'rnini bosuvchi shaxslarning o'z qaramog'idagilarga yetkazilgan zarar uchun javobgarligi to'g'risidagi maxsus qoidalar mavjud emas [5; 1, 241-b.]. N. Sh. Kurbonaliyev bu fikrga o'z e'tirozini quyidagicha

izohlaydi: "...ota-onalarning bolalar oldidagi majburiyatlarini bajarmaganliklari uchun javobgarligi fuqarolik qonunchiligi bilan emas, balki oila qonunchiligi bilan tartibga solinadi. Fuqarolik javobgarligini belgilash ota-onalar va bolalarning huquq va majburiyatlarini belgilaydigan asosni buzadi" [6, 122–126-b.]. Muallifning fikriga qarshi pozitsiyani O.S. Kolmakova quyidagilar bilan tasdiqlaydi: "...ota-onalar (ularning o'rnini bosuvchi shaxslar) va bolalar o'rtasidagi oilaviy munosabatlarning o'ziga xos xususiyatlariga qaramay, ota-onaning o'z farzandini kaltaklagan qonunga xilof xatti-harakatlari zarar yetkazuvchi xatti-harakatlar sifatida tasniflanishi mumkin, bu esa FKning normalarida belgilangan tartibda qoplanishi mumkin" [7; 1, 241-b.]. Muallifning qayd etishicha, voyaga yetmagan shaxsning hayoti, sog'lig'i yoki mol-mulkiga yetkazilgan zarar uchun ota-onalar, farzandlikka oluvchilar, vasiy yoki homiylarning huquqbuzarlik javobgarligini inkor etish qonunga ziddir va amalda bolalarga nisbatan zo'ravonlik holatlariga e'tibor bermaslikka xizmat qiladi [8; 1, 241-b.].

Ota-onalar va ularning o'rnini bosuvchi shaxslar tomonidan bolaga zarar yetkazadigan noqonuniy harakatlar sodir etilganda bola yetkazilgan zararni qoplashni talab qilishga haqli. Shuningdek, ota-onalar yoki aliment majburiyatlari bo'yicha voyaga yetmagan jabrlanuvchiga aloqador boshqa shaxslar aliment to'lash bilan birga yetkazilgan zararni qoplashlari shart. Bu ota-ona huquqidan mahrum qilish yoki voyaga yetmagan bolalarning hayoti yoki sog'lig'iga qarshi jinoyatlar to'g'risidagi jinoiy ishlarni ko'rib chiqishda sudlar tomonidan hisobga olinishi kerak [9, 167-b.]. Muallifning fikriga qo'shilgan holda aytish mumkinki, bugungi kunda oilaviy munosabatlar doirasida bolalarga nisbatan ota-onalar tomonidan turli shakllardagi zo'ravonlik holatlari oshib bormoqda. Masalan, 2023-yilning 12-avgust kuni Surxondaryo viloyati Sherobod tumanida

uch yoshli o'g'lini o'ldirib, jasadini tashlandiq ariqqa tashlab ketgan otaga Jinoyat kodeksi-ning 97-moddasi (qasddan odam o'ldirish) 2-qismi "v" bandi bilan 16 yil muddatga ozodlikdan mahrum qilish jazosi tayinlandi. Mazkur holat oilaviy kelishmovchilik sabab kelib chiqqan – 2022-yilning fevral oyida ayol o'g'li bilan otasining uyiga ketib qolgan. Oradan 8 oy o'tib ayol farzandi uchun aliment talab qilgan. Aliment to'lashdan talvasaga tushgan erkak farzandi o'ziniki ekaniga gumon qila boshlagan. Shundan so'ng spirtli ichimlik ta'sirida qaynotasining uyiga borgan. Uning yo'qligidan foydalanib, ayoli va o'g'lini o'z uyiga olib kelgan. Uch yoshli o'g'lini qasddan o'ldirib, jasadini tashlandiq ariqqa tashlab ketgan [10].

Ushbu misolda voyaga yetmagan bolaning otasining aliment majburiyatlari bolaga ruhiy va jismoniy azob berish va sog'lig'iga zarar yetkazish natijasida yuzaga keladigan majburiyatlardan ajratilgan. Agar qonuniy vakil bolaga tan jarohati yetkazsa, unga nisbatan zo'ravonlik qilsa yoki uni o'ldirsa, bu nafaqat ota-ona (uning o'rnini bosuvchi shaxs) tomonidan oila huquqi normalarida nazarda tutilgan majburiyatlarning buzilishi, balki hayoti va sog'lig'iga zarar yetkazish tufayli majburiyatni keltirib chiqaradigan huquqqa zid harakatdir. Voyaga yetmagan bolaning hayoti, sog'lig'i yoki mol-mulkiga yetkazilgan zarar uchun ota-onalar, farzandlikka oluvchilar, vasiylar va homiylarning javobgarligini istisno qilish barcha fuqarolarning qonun va sud oldida tengligi borasidagi konstitutsiyaviy tamoyilni buzadi. FKning 985-moddasida nazarda tutilgan fuqaroning shaxsiga va mol-mulkiga yetkazilgan zarar qoplanishi kerak. "Agar bolaning sog'lig'i yoki mol-mulkiga otanasining xatti-harakatlari tufayli zarar yetkazilgan bo'lsa, bola bunga chidashi kerak" degan fikrga qo'shilib bo'lmaydi, chunki otanani moddiy fuqarolik javobgarligiga tortish oila qonunchiligi tamoyillariga ziddir. Shu bilan birga, agar bunday zarar ota-onaning harakatlari bilan emas, balki boshqa voyaga yet-

magan shaxs tomonidan yetkazilgan bo'lsa, FKning 57-bobi qoidalariga muvofiq qoplani-shi kerak.

M.N. Maleina yetkazilgan zarar uchun ota-ona javobgarligining istisno xususiyatini ta'kidlaydi. Uning fikricha, bolalarga yetkazilgan zarar uchun javobgarlik fuqarolik kodeksining moddalarida bolaning sog'lig'iga zarar yetkazgan ota-onalarning harakatlari jinoiy javobgarlikka yoki ota-onalik huquqidan mahrum qilishga sabab bo'lgan hollarda yuzaga kelishi mumkin. Bunday istisno hollarda ota-onalarga farzandlari oldida fuqarolik javobgarligini yuklash oilaviy munosabatlarning umumiy tamoyillariga putur yetkazmaydi [11, 164–170-b.].

Y. Beshpalov esa ota-onalik huquqidan mahrum qilish va farzandlikka olishni bekor qilish to'g'risidagi da'vo qanoatlantirilganda, shu jumladan, ota-onalar va farzandlikka oluvchilarning noqonuniy xatti-harakatlari tufayli (ota-onalarning bolalarga shafqatsiz munosabatda bo'lishi, ota-ona huquqlarini suiiste'mol qilish, ota-onalik majburiyatlarini bajarishdan bo'yin tovlashi, bolalarning hayoti va sog'lig'iga qarshi jinoyat sodir etishi) ota-onalar yoki farzandlikka oluvchilar tomonidan bolaning sog'lig'iga yetkazilgan zararni qoplashni nazarda tutuvchi norma-ni oila qonunchiligiga kiritishni taklif qiladi [12]. Shu bilan birga, sud amaliyotiga murojaat qilib, hozirgi vaqtda ota-onalik huquqidan mahrum qilish va farzandlikka olishni bekor qilish holatlarida yetkazilgan zararni qoplash masalasini muhokama qilmaydi. Agar da'vo qanoatlantirilsa, sud faqat aliment undirish huquqiga ega. Bu holat, muallifning so'zlariga ko'ra, adolatsizdir, chunki bolaning buzilgan huquqlari to'liq tiklanmagan bo'ladi [13].

O.A. Sicheva ham bu borada quyidagi o'rinli xulosaga keladi: "Ota-onalar yoki ularning o'rnini bosadigan shaxslar tomonidan har qanday zo'ravonlikdan jabrlangan voyaga yetmaganlarni himoya qilish uchun ma'naviy zarar juda muhim sanaladi. Jumladan, ota-onalik huquqidan mahrum qilish, farzand-

likka olishni bekor qilish (farzandlikka oluvchining aybi bilan), vasiy yoki homiyning vijdonsizligi sababli o'z vazifalarini bajarishdan chetlashtirish, bolani oila tarbiyasiga olishni bekor qilish kabi oilaviy huquqbuzarlikdan mustaqil delikt majburiyat vujudga kelishi mumkin. Shu sababli mazkur vaziyatlarda javobgar bo'lgan shaxslar voyaga yetmagan jabrlanuvchiga boshqa har qanday zarar yetkazilishidan qat'i nazar, ma'naviy zararni qoplashlari shart" [14, 184-b.]. Muallifning fikricha bu qoida FKning ma'naviy zararni qoplash to'g'risidagi yoki OKning ota-onalik huquqidan mahrum qilish oqibatlari, farzandlikka olishning bekor bo'lish oqibatlari bilan bog'liq normalarida o'z ifodasini topishi lozim. Umuman olganda, qonun bolalarni kattalar kabi bir xil himoya qiladi. Zarar yetishi natijasida jabrlangan bolalar ularga nisbatan oqilona g'amxo'rlik qilish majburiyati ostidagi shaxs buni bajarmagani sababli ular tomonidan zarar yetkazilgan bo'lsa, da'vo qilish huquqiga ega [15, 643-b.].

Bunday da'voga yo'l qo'yilishi uchun javobgarning da'vogarga nisbatan g'amxo'rlik qilish majburiyati, bu majburiyatning buzilishi va da'vogarga zarar yetkazilishi kerak [15, 645-b.].

Yuqorida bildirilgan ilmiy xulosa va takliflardan kelib chiqib aytish mumkinki, fikrimizcha, ota-onalarga (ularning o'rnini bosuvchi shaxslarga) voyaga yetmaganga yetkazilgan zarar uchun javobgarlik belgilashda uchun FKda nafaqat ota-onalik huquqidan mahrum bo'lgan ota-onalarga nisbatan, balki boshqa hollarni ham nazarda tutuvchi qoidalarga amal qilinishi kerak. Masalan, agar bola ota-onasining harakatlari natijasida mehnat qobiliyatini (qisman yoki to'liq) yo'qotsa. Chunki FKning qoidalariga ko'ra zarar yetkazuvchining javobgarligi, birinchidan, bola o'n sakkiz yoshga to'lganda to'xtamaydi, ikkinchidan, jabrlanuvchi mehnat qobiliyatini yo'qotgan taqdirda zararni qoplash bola uchun yagona daromad manbayidir. Shu sababli, ota-onalar va farzandlikka oluvchi-

larning javobgarligini faqat aliment majburiyatlari bilan cheklash, voyaga yetmaganni davolash va parvarish qilish xarajatlarini o'z zimmasiga olish barcha hollarda voyaga yetmaganlarning manfaatlariga mos kelmaydi. Ko'rsatilgan muammoning yechimini aniqlashtirish va qonuniy vakillarning (yordamchi shaxslarning) oilaviy va fuqarolik javobgarligini farqlash uchun fuqarolik kodeksida ushbu shaxslarning delikt javobgarligi to'g'risidagi maxsus qoidalarni kiritish kerak. Bunda voyaga yetmaganlarning huquqlari ota-ona (ularning o'rnini bosuvchi shaxslar) va boshqa shaxslar tomonidan noqonuniy xurujlardan teng ravishda to'liq himoya qilinadi. Bundan tashqari, voyaga yetmaganning ota-onasining (farzandlikka oluvchilar, vasiylar va homiylarning) noqonuniy xatti-harakatlari natijasida yetkazilgan ma'naviy zararni qoplash huquqi, ushbu shaxslarning Oila kodeksida nazarda tutilgan majburiyatlarini bajarishidan qat'i nazar, ta'minlanishi kerak.

Xorijiy davlatlar huquqiy tajribasida bunday norma borligini kuzatish mumkin. Jumladan, Fransiya Fuqarolik kodeksining 1384-moddasi 4-qismiga muvofiq, ota va ona "ota-onalik vakolatiga"ga ega bo'lgan taqdirda ular bilan birga yashaydigan voyaga yetmagan bolalari yetkazgan zarar uchun birgalikda javobgar bo'lsalar, ushbu kodeksning 389-5-moddasi 4-qismiga ko'ra, agar ota-onaning qilmishi bolaga zarar yetkazsa, ota-onalar birgalikda javobgar bo'lishi ko'zda tutilgan.

Voyaga yetmaganlarga yetkazilgan zarar borasida tahlil etilishi lozim bo'lgan yana bir holat shuki, tug'ilmagan bolalarning ham sog'lig'i, hayotiga yetkazilgan zarar uchun javobgarlik asoslari amaliyotda ko'plab uchramoqda. Bu borada xorijiy davlatlar huquqiy tajribasini o'rganish o'rinli bo'ladi. Chunki milliy qonunchiligimizda tug'ilmagan bolaga yetkazilgan zarar uchun javobgarlik qoidalari mavjud emas.

Jumladan, Yaponiya fuqarolik qonunchiligida tug'ilmagan bolaga yetkazilgan zarar

uchun javobgarlik ko'rsatib o'tilgan. Fuqarolik kodeksining 721-moddasiga muvofiq, zararni qoplashni talab qilish huquqiga ko'ra, tug'ilmagan bola allaqachon tug'ilgan deb hisoblanadi. Xuddi shunga o'xshash norma Kanada fuqarolik qonunchiligida ham o'z ifodasini topgan. Bunday holat yuzasidan sud amaliyoti materiallarida o'sish tendensiyasi kuzatilmogda. Jumladan, Kanadaning Ontario Oliy sudi qarorida shuni kuzatish mumkin. *Holat ketma-ket ikkita avtohalokat natijasida yuzaga keldi. Gaetan Duval boshqaruvidagi hamda yo'lovchi sifatida Moris va uning rafiqasi, 31 haftalik homilador Tereza bo'lgan avtomobil Seguin boshqaruvidagi avtomobil bilan to'qnashib ketdi. Dastlabki to'qnashuvdan so'ng Tereza hali ham mashinada bo'lganida Duval mashinasi ikkinchi marta urilgan. Uch hafta o'tgach, bola – Enn Duval 2 kilogram vaznda muddatidan oldin tug'ildi. Bola 19 oy-ligida mutlaq spastik edi; bu uning g'ayritabiiy yurishi, miya nuqsoni yoki qobiliyatsizligi bilan bog'liq bo'lib, uning gapirishdagi rivojlani-shi ham noodatiy darajada sekin edi. Sud bola tug'ilishdan oldingi jarohati uchun zararni qoplash huquqiga ega ekani to'g'risida qaror qabul qilib, ilgari tiklanish uchun to'siq bo'lishi mumkin bo'lgan qator masalalarni hal etdi [16, 642-b.].*

Gollandiya huquqiy tizimida ham so'ngi yillarda tug'ilmagan va kelajakdagi bolani, masalan, irsiy nuqson yoki bolaning onasi yoki ota-onasining zararli xatti-harakatlari natijasida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan zarardan [15, 1095-b.] himoya qilishga qaratilgan yangi huquqiy choralar paydo bo'ldi. Shuningdek, tug'ilmagan bolaga uchinchi shaxs tomonidan yetkazilgan zarar uchun javobgarlik bilan birgalikda ona tomonidan yetkazilgan zarar uchun ham javobgarlik fuqarolik qonunchiligida o'z ifodasini topgan. Masalan, homiladorlik davrida spirtli ichimliklarni haddan tashqari suiiste'mol qilish, chekish va giyohvand moddalarni iste'mol qilish yoki tug'uruqdan oldin parvarishdan bosh tortish tug'ilmagan bolaga zarar yetkazishi mumkin-

ligi haqidagi faraz tug'ilmagan bolaning onasi tomonidan yetkazilgan perinatal zarar deb ko'riladi.

Umuman olganda, tug'ilmagan bolaga zarar yetkazilishi bilan bog'liq holatlar amaliyotda ko'p uchraydi. Shifokor homilani noto'g'ri davolashi, shifokorlar tomonidan tug'ilish jarayonida homilaga zarar yetkazilishi, homilador ayolning sifatsiz mahsulotlarini iste'mol qilishi (o'ziga bog'liq bo'lmagan holatda), homilador ayolga boshqa shaxslarning qasd yoki ehtiyotsizlik natijasida qonunga xilof xatti-harakatlar sodir etishi, homilador ayol bilan yo'l harakati hodisalarining ro'y berishi va boshqalar shular jumlasidan. Fikrimizcha, bunday vaziyatlarda bola tug'ilganidan so'ng uning sog'lig'i bilan bog'liq zarar vujudga kelsa, bolaning tug'ilmasidan avvalgi vujudga kelgan zararga nisbatan da'vo qilish huquqi belgilanishi lozim.

Shu boisdan FKga "Tug'ilmagan bolaning sog'lig'iga shikast yetkazilganda zararining o'rnini qoplash" deb nomlangan 1008¹-moddani quyidagi mazmunda kiritish lozim bo'ladi: "Tug'ilmagan bola (homila) zararni qoplashni talab qilish huquqiga ko'ra, allaqachon tug'ilgan deb hisoblanadi. Tug'ilmagan bola (homila) davrida mayib bo'lib qolgan yoki sog'lig'iga boshqacha tarzda shikast yetkazilgan taqdirda zarar yetkazilgani uchun javobgar shaxs sog'liqqa shikast yetkazilishi tufayli qilingan xarajatlarning o'rnini qoplashi shart. Javobgar shaxs jabrlanuvchiga sog'liqqa shikast yetkazilishi tufayli qilingan xarajatlardan tashqari, shuningdek, tug'ilmagan bolaning mehnat qobiliyati yo'qotilgani yoki kamayganligi bilan bog'liq zararni qonunchilikda belgilangan miqdoridan kelib chiqib, qoplashi shart".

Ta'kidlash joizki, voyaga yetmaganlarning sog'lig'iga yetishi mumkin bo'lgan zararlarining qonunchilikda ko'rsatilmagan turlari ham amaliyotda vujudga kelib ulgurgan. Na faqat jamiyatimizda, balki dunyo miqyosida ham rivojlanib borayotgan sohalardan biri

sport hisoblanadi. Bu borada mamlakati-miz ham jahon arenalarida yetakchilik qilib kelmoqda. Shuningdek, yosh o'smirlar o'rtasidagi milliy va jahon olimpiadalarida ham voyaga yetmaganlar ishtiroki ortib bormoqda. Sportchilarning katta maydonlardagi hayajonli g'alabalariga, shon-shuhratiga guvoh bo'lganimiz kabi ularning ayrim o'rinlarda yutuqlar bilan birgalikda muqarrar jarohatlarini ham ko'ramiz.

Suyaklar sinishi, ta'na a'zolari to'qimalarining shikastlanishi, tananing ko'p qismi falaj bo'lib qolishi, aqliy faoliyatning izdan chiqishi va boshqa shikastlanishlar xavfi raqobatbardosh sport turlarining bir qismidir. Jarohatlar ko'p shakllarda va turli sharoitlarda – jismoniy atrof-muhit omillaridan tortib, boshqa ishtirokchilarning harakatlaridan kelib chiqadigan omillargacha namoyon bo'lishi mumkin. Shunga qaramay, qachon jarohat o'yinning baxtsiz oqibati bo'ladi va bu qachon huquqbuzarlik uchun javobgarlikka olib kelishi mumkin?

Javob "xavfni o'z zimmasiga olish" deb nomlanuvchi murakkab huquqiy doktrinada yotadi. Xavfni o'z zimmasiga olish sportga oid xalqaro hujjatlarda, ayniqsa, sport va boshqa yuqori xavfli o'yin-kulgi faoliyati kontekstidagi asosiy tushunchadir. Bu sport ishtirokchilari ushbu faoliyat bilan bog'liq bo'lgan xavflarni tan olishlari va qabul qilishlarini tan oladigan huquqiy prinsipdir. Boshqacha aytganda, sport bilan shug'ullanishni tanlaganingizda, u bilan birga keladigan xavflarni ham zimmangizga olasiz.

Bunday holda shaxslar sport faoliyat bilan bog'liq muayyan xavflarni o'z zimmalariga olishga aniq va yozma rozilik beradilar. U ko'pincha voz kechish, ozod qilish yoki shartnoma orqali rasmiy kelishuvni o'z ichiga oladi, unda ishtirokchi o'zi duch keladigan xavflarni tan oladi va qabul qiladi. Oddiy o'yin davomida jarohatlar olinganda xavfni qabul qilish huquqbuzarlik uchun javobgarlikni cheklaydi. Buzilishlar, sinishlar yoki chayqalishlar kabi umumiy sport jarohatlari

ko'pincha ushbu ta'limot ostida himoyalana-di. Ammo ushbu huquqiy tamoyilning chegaralarini kengaytiradigan holatlar haqida nima deyish mumkin?

Doktrinaning chegaralarida qiziqarli va murakkab bo'lgan uchta toifa mavjud:

- 1) qo'pol beparvolik yoki ehtiyotsizlik;
- 2) me'yordan tashqari xatti-harakatlar;
- 3) noto'g'ri himoya choralari.

Birinchi, qo'pol beparvolik yoki ehtiyotsizlik bilan bog'liq hollarda, agar o'yinchining harakatlari qabul qilingan sport mahorati me'yorlaridan tashqariga chiqsa va qo'pol beparvolik yoki ehtiyotsizlik bilan bog'liq bo'lsa, xavfni o'z zimmasiga olish yetarli darajada himoya bo'lmasligi mumkin. Qasddan va xavfli xatti-harakat, masalan, sababsiz holatlarda shafqatsiz harakat yoki raqibga qasddan zarar yetkazishga urinish yohud ehtiyotsizlik tufayli raqibning ta'na a'zolariga jarohat yetkazish shular jumlasidan.

Ikkinchi, sportda jismoniy aloqa jarohatlarga olib kelishi mumkinligi haqida aniq tushuncha mavjud bo'lsa-da, bu har qanday xatti-harakatlar adolatli o'yin, degani emas. Sportda belgilangan me'yorlardan chetga chiqadigan va shaxsiy chegaralarni buzadigan xatti-harakatlar xavfni o'z zimmasiga olishi mumkin emas. Bunday xatti-harakatlar tajovuz, hujum yoki nomaqbul xatti-harakatlarning boshqa shakllaridan iborat bo'lishi mumkin. Masalan, 2017–2018-yildagi Milliy xokkey ligasida bir o'yinchi raqibini yuzidan nomaqbul tarzda o'pa boshlaydi. Liga buni to'xtatishini aytsa-da, biroq o'yinchi harakatini davom ettiravergan. Garchi hech qanday ayblov qo'yilmagan bo'lsa-da, bunday xatti-harakat, albatta, fuqarolik-huquqiy javobgarlikka olib kelishi mumkin.

Uchinchi, yetarli darajada himoya choralari yoki xavfsizlik standartlari mavjudligi xavfni qabul qilish samaradorligini shubha ostiga qo'yishi mumkin. Agar ishtirokchilarni oldindan aytib bo'ladigan zararlardan himoya qilish uchun oqilona choralar ko'rilmagan

bo'lsa, xavfsizlikni ta'minlashga mas'ul shaxslar javobgarlikdan himoyalansin lozim. Xavfsizlik choralariga beparvolik bu holatlarda hal qiluvchi omil bo'lishi mumkin. Misol uchun, agar liga xavfsizlik talablari va qoidalariga e'tibor bermasa, natijada jarohatlar bo'lsa, xavfni qabul qilish to'g'ri hisoblanmaydi. Sobiq o'yinchilar tomonidan 2011-yildan beri Milliy xokkey ligasiga o'yinchilarni bosh miya jarohatlari natijasida yuzaga keladigan surunkali xavflardan himoya qilish vazifalari yuzasidan ikki yuzdan ortiq shikoyat qilingan. Demak, ushbu tahlillardan kelib chiqqan holda sport sohasida voyaga yetmaganlarning sog'lig'iga, hayotiga yetkazilgan zarar uchun javobgarlik masalasini fuqarolik qonunchiligida belgilash zarur hisoblanadi. Fikrimizcha, yuqoridagi holatdan umumiy xulosa chiqarish yanada o'rinli. Boshqacha aytganda, nafaqat voyaga yetmaganlar, balki yoshi katta sportchilarning ham sport o'yinlarida sog'lig'iga, hayotiga yetkazilgan moddiy va ma'naviy zarar uchun javobgarlik masalasini fuqarolik qonunchiligiga kiritish maqsadga muvofiq. Chunki har bir sport sohasi o'zining ichki nizomlarida bu borada turlicha normalarni belgilab olgan. Taklif etilayotgan norma esa barcha sport sohalari uchun umumiy qoida sifatida belgilanadi. Fikrimizcha, Xitoy fuqarolik qonunchiligidan foydalanib, amaldagi FKga sport faoliyati orqali yetkazilgan zarar uchun javobgarlik normasini kiritish va yangi 999¹-modda, "Sport faoliyati natijasida yetkazilgan zarar uchun javobgarlik" deb nomlangan norma bilan to'ldirish maqsadga muvofiq.

Tadqiqot natijasida xorijiy davlatlar (Yaponiya va Kanada) huquqiy tajribasi asosida tug'ilmagan bolaga yetkazilgan zarar uchun javobgarlik tushunchasi milliy qonunchilikka implementatsiya qilinishi lozim, degan xulosaga kelindi. Amaliyotda shifokor homilani noto'g'ri davolashi, ular tomonidan tug'ilish jarayonida homilaga zarar yetkazilishi, homilador ayolning sifatsiz mahsulotlarni iste'mol qilishi (o'ziga bog'liq bo'lmagan holatda),

unga nisbatan boshqa shaxslarning qasd yoki ehtiyotsizlik natijasida qonunga xilof xatti-harakatlar sodir etishi, homilador ayol bilan yo'l harakati hodisalarining ro'y berishi va boshqa holatlarda homilaga zarar yetishi hamda bola turli kasalliklar bilan tug'ilishi mumkin.

Xulosalar

Amalga oshirilgan ilmiy-nazariy tahlillar asosida voyaga yetmaganlarning sog'lig'iga yetishi mumkin bo'lgan zararlarining qonunchilikda ko'rsatilmagan turlari aniqlandi. Jumladan, sport sohasida voyaga yetmaganlarning sog'lig'iga, hayotiga yetkazilgan zarar uchun javobgarlik masalasi fuqarolik qonunchiligida o'z ifodasini topmagan. Fikrimizcha, nafaqat voyaga yetmaganlar, balki yoshi katta sportchilarning ham sport o'yinlarida sog'lig'iga, hayotiga yetkazilgan moddiy va ma'naviy zarar uchun javobgarlik masalasini fuqarolik qonunchiligiga kiritish o'rinli hisoblanadi. Chunki har bir sport sohasi bu borada o'zining ichki nizomlarida turlicha normalarni belgilab olgan. Taklif etilayotgan norma esa barcha sport sohalari uchun umumiy qoida sifatida belgilanadi. Bu borada Xitoy fuqarolik qonunchiligidan foydalanish asnosida amaldagi FKga "Sport faoliyati orqali yetkazilgan zarar uchun javobgarlik" deb nomlangan normani kiritish o'rinlidir.

Yuqoridagi tahlillardan kelib chiqib, FKning 57-bobi quyidagi mazmundagi 999¹-modda bilan to'ldirilishi maqsadga muvofiq:

"999¹-modda. Sport faoliyati natijasida yetkazilgan zarar uchun javobgarlik

Agar shaxs o'z ixtiyori bilan o'yin yoki sport faoliyatida muayyan xavf-xatar bilan qatnashsa va shu bilan boshqa ishtirokchining qilmishi tufayli zarar ko'rgan bo'lsa, u boshqa ishtirokchidan, agar uning qilmishi qasddan yoki qo'pol ehtiyotsizligi tufayli yetkazilgan bo'lmasa, boshqa ishtirokchidan huquqbuzarlik uchun javobgarlikni talab qila olmaydi. Bunday faoliyat tashkilotchisining javobgarligi ushbu kodeksning 993-, 994-, 995-, 1008-moddalari qoidalari bilan tartibga solinadi".

Shuningdek, FKning 57-bobi quyidagi mazmundagi 1008¹-modda bilan to'ldirilishi zarur deb hisoblaymiz:

"1008¹-modda. Tug'ilmagan bolaning sog'lig'iga shikast yetkazilganda zararining o'rnini qoplash

Tug'ilmagan bola (homila) zararni qoplashni talab qilish huquqiga ko'ra, allaqachon tug'ilgan deb hisoblanadi. Tug'ilmagan bola (homila) davrida mayib bo'lib qolgan yoki sog'lig'iga boshqacha

tarzda shikast yetkazilgan taqdirda zarar yetkazilganligi uchun javobgar shaxs sog'liqqa shikast yetkazilishi tufayli qilingan xarajatlarning o'rnini qoplashi shart. Javobgar shaxs jabrlanuvchiga sog'liqqa shikast yetkazilishi tufayli qilingan xarajatlardan tashqari, shuningdek, tug'ilmagan bolaning mehnat qobiliyati yo'qotilgani yoki kamaygani bilan bog'liq zararni qonunchilikda belgilangan miqdoridan kelib chiqib, qoplashi shart".

REFERENCES

1. Malein N.S. Vozmeshcheniye vreda pri povrezhdenii zdorov'ya nesovershennoletnikh [Compensation for damage to the health of minors]. State House of Legal Literature Publ., Moscow, 1962
2. Agarkov M.M. Vina poterpevshego v obyazatel'stvakh iz prichineniya vreda [The guilt of the victim in obligations arising from causing harm]. *Soviet State and Law*, 1940, vol. 3, p. 79.
3. Sverdlov G.M. Zashchita interesov detey v sovetskom semeynom i grazhdanskom prave [Protection of children's interests in Soviet family and civil law]. Moscow, 1955, pp. 122-126.
4. Maleina M.N. O prave na zhizn' [About the right to life]. *Soviet State and Law*, 1992, vol. 2, pp. 51-54.
5. Tarasova A.Ye. Osobennosti uchastiya nesovershennoletnikh v grazhdanskikh pravootnosheniyakh [Peculiarities of participation of minors in civil legal relations]. Rostov-on-Don Publ., 2005, p. 202.
6. Kurbonaliyev N.SH. Problemy zashchity grazhdanskogo informatsionnogo prava rebyonka v Respublike Tadjikistan [Problems of protection of civil information rights of the child in the Republic of Tajikistan]. Dushanbe, 2014, p. 195.
7. Kolmakova O.S. Prestupleniya, posyagayushchiye na prava rebyonka v sfere semeynykh otnosheniy [Crimes that infringe on the rights of the child in the sphere of family relations]. Moscow, 2015, p. 8.
8. Tarasova A.Ye. Osobennosti uchastiya nesovershennoletnikh v grazhdanskikh pravootnosheniyakh [Peculiarities of participation of minors in civil legal relations]. Rostov-on-Don Publ., 2005, p. 154.
9. Sycheva O.A. Reglamentatsiya i realizatsiya grazhdanskogo i semeynogo prava nesovershennoletnikh v RF [Regulation and implementation of civil and family law of minors in the Russian Federation]. Moscow, 2011, p. 167.
10. O'zbekiston Respublikasi Oliy Sudi materiallari arxivi [Materials of the archive of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan]. Available at: <https://public.sud.uz/report/CRIMINAL>
11. Maleina M.N. Lichnyye neimushchestvennyye prava grazhdan: ponyatiye, osushchestvleniye, zashchita [Personal non-property rights of citizens: concept, implementation, protection]. Moscow, 2000, p. 113.
12. Bepalov Yu. Vozmeshcheniye vreda, prichinyonnogo zhizni i zdorov'yu rebyonka [Compensation for damage caused to the life and health of a child]. Available at: <http://lawlibrary.ru/article1165472.html>

13. Bepalov Yu.F. Teoreticheskiye i prakticheskiye problemy realizatsii semeynykh prav rebyonka v Rossiyskoy Federatsii [Theoretical and practical problems of implementing the family rights of the child in the Russian Federation]. Moscow, 2003, p. 269.

14. Sycheva O.A. Imushchestvennyye prava rebyonka v sem'ye [Property rights of a child in a family]. Russian justice Publ., 2000, vol. 2, p. 28.

15. Weiler K.M., Catton K. The Unborn Child in Canadian Law. *Osgoode Hall Law Journal*, 1976, vol. 14(3), pp. 643–659. DOI: 10.60082/2817-5069.2154

16. Lisette T.H. Unborn and Future Children as New Legal Subjects: An Evaluation of Two Subject-Oriented Approaches—The Subject of Rights and the Subject of Interests. *German Law Journal*, 2017, vol. 18, no. 05, p. 1095.

YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК REVIEW OF LAW SCIENCES

Huquqiy ilmiy-amaliy jurnal
Правовой научно-практический журнал
Legal scientific-practical journal

2025-yil 2-son

VOLUME 9 / ISSUE 2 / 2025
DOI: 10.51788/TSUL.ROLS.2025.9.2.